

Adviescommissie afgesloten strafzaken

Postbus 20303 2500 EH Den Haag

Bezoekadres:
Korte Voorhout 8
2511 EK Den Haag

Zaken [verzoeker 1] (ACAS 045), [verzoeker 2] (ACAS 046) en [verzoeker 3] (ACAS 047)

Beknopt relaas van de feiten

Op 4 juli 1993 om circa 11.00 uur werd door de politie een dode vrouw aangetroffen op de vloer van de keuken van een Chinees restaurant genaamd [A], gelegen aan de [a-straat 1] te Breda. De vrouw, naar later bleek [slachtoffer] (ook wel '[slachtoffer]' genoemd), had een blauw gekleurd voorhoofd, verwondingen aan het (achter)hoofd, bloedverlies uit neus en mond, blauwe plekken op diverse plaatsen, ribbreuken en zij bleek te zijn gewurgd. Op de vloer lag een kooktoestel. De gokkast in de hal van het restaurant was opengebroken en de geldlade lag op de grond. Het slachtoffer was de vrouw/moeder van de eigenaren van het restaurant en had een eigen sleutel. De toegangsdeur van het afhaalgedeelte was niet op slot. Het slachtoffer sliep in de nacht van 3 op 4 juli 1993 in de elders in Breda gelegen woning van haar zoon om op haar kleinkinderen te passen. De zoon en schoondochter waren die nacht niet in hun woning aanwezig. Op 4 juli werd een buurtonderzoek gehouden. Eén van de daarin gehoorde getuigen, een latere verdachte, verklaarde dat zij in de nacht van 3 op 4 juli 1993 drie personen voor restaurant [A] had gezien. Op 9 september 1993 werd het politieonderzoek gesloten.

Op 18 maart 1994 ontving de politie informatie van de Criminele Inlichtingen Dienst (CID). Daarin was vermeld dat er meerdere met naam genoemde verdachten in 1993 betrokken waren geweest bij een overval te Breda, waarbij een Chinese vrouw om het leven was gekomen. Naar aanleiding van deze informatie werd het opsporingsonderzoek heropend. Drie mannen en drie vrouwen, onder wie de eerder genoemde getuige, werden in april 1994 als verdachten aangehouden.

De drie verzoekers in deze zaak betreffen de drie mannelijke verdachten [verzoeker 1], [verzoeker 2] en [verzoeker 3].

Rechtsgang

De rechtbank te Breda heeft verzoekers bij vonnis van 2 november 1994 wegens, kort gezegd, het medeplegen van gekwalificeerde doodslag op [slachtoffer] veroordeeld tot een gevangenisstraf voor de duur van twaalf jaren, met aftrek van voorarrest.¹

Bij arrest van het gerechtshof 's-Hertogenbosch van 11 juli 1995 zijn verzoekers wegens, kort gezegd, het medeplegen van gekwalificeerde doodslag veroordeeld tot een gevangenisstraf voor de duur van tien jaren met aftrek van voorarrest.²

¹ Parketnummers 3224-94 ([verzoeker 1]), 3226/94 ([verzoeker 2]) en 3225-94 ([verzoeker 3]). De drie vrouwelijke verdachten in deze zaak, [betrokkene 1], [betrokkene 2] en [betrokkene 3], zijn veroordeeld ter zake van de medeplichtigheid aan dat misdrijf.

² Parketnummers 20-002064-94 ([verzoeker 1]), 20-002063-94 ([verzoeker 2]) en 20-002065-94 ([verzoeker 3]).

De Hoge Raad heeft bij arrest van 10 september 1996 het namens de verdachten ingestelde beroep in cassatie verworpen.³

Op verzoek van de toegangscommissie van de CEAS (Commissie evaluatie afgesloten strafzaken) is in 2009 in opdracht van het Openbaar Ministerie aanvullend forensisch-technisch onderzoek verricht en vervolgens heeft advocaat-generaal Aben na uitvoerig onderzoek bij vordering van 5 juni 2012 een vordering strekkende tot herziening van de veroordelingen van alle zes betrokkenen ingediend, waarin hij negen nova opsomde:⁴

1. De verklaring van [betrokkene 1], waarin zij meedeelt dat haar in 1994 - 1995 afgelegde bekennende verklaringen niet stroken met de werkelijkheid (zie onder 8.2.2 in de vordering);
2. De verklaring van [betrokkene 2], waarin zij meedeelt dat zij ook in 1993 - 1995 niet heeft geweten wat er op de [a-straat] zou zijn gebeurd (zie r.o. 8.2.3);
3. De verklaring van [betrokkene 3] van de [betrokkene 3], waarin zij meedeelt dat zij ook nooit bij de beraming van de overval op de [A] aanwezig is geweest (zie r.o. 8.2.4);
4. Een analyse die uitwijst dat een gedeelte van hetgeen in de bekennende verklaringen is gehouden voor daderwetenschap, informatie betrof die reeds publiekelijk bekend was geworden of bekend was gemaakt (zie r.o. 8.5);
5. De verklaringen van [betrokkene 4] en [betrokkene 5] (de zogenoemde bushokjesgetuigen) dat zij gedurende hun nachtelijke en langdurige verblijf op de [b-straat] (met zicht op de [A]) niets opvallends hebben waargenomen (zie r.o. 8.6.2);
6. De resultaten van DNA-onderzoek, waaruit ondersteuning voortvloeit voor de hypothese dat de bloedsporen op de PD (met de nummers 7 en 20) afkomstig zijn van één en dezelfde onbekende man, van vermoedelijk Zuidoost-Aziatische c.q. Oceanische afkomst (zie r.o. 7.6);
7. De resultaten van DNA-onderzoek, voor zover zij uitsluiten dat de bloedsporen met de nummers 7 en 20 afkomstig zijn van [betrokkene 6], bloedverwanten van het slachtoffer, met name genoemde personeelsleden van de [A] en enkele andere getuigen (zie r.o. 7.6);
8. De mededeling van ing. Van der Scheer dat het bij bloedspoor nr. 20 lijkt te gaan om een bloedspat die nog niet is ingedroogd (zie r.o. 7.7.5);
9. De resultaten van aanvullend DNA-onderzoek (aan bemonsteringen van kledingstukken van het slachtoffer), morfologisch haaronderzoek en mtDNA-onderzoek, die ook met de nieuwste technieken - aan meer sporen c.q. bemonsteringen dan in de periode 1993 - 1995 zijn onderzocht - niet wijzen op de aanwezigheid van een of meer van de veroordeelden op de PD (zie r.o. 7.4 en 7.5)."

Naar aanleiding van het op 26 juni 2012 uitgesproken tussenarrest van de Hoge Raad⁵ heeft de advocaat-generaal de Hoge Raad desgevraagd aanvullend geïnformeerd dat de vordering tot herziening niet tegen de wil van de veroordeelden ingaat.⁶ Bij arrest van 18 december 2012 oordeelde de Hoge Raad dat de verklaringen van de bushokjesgetuigen de tot het bewijs gebezigde verklaringen van [betrokkene 3], [betrokkene 1] en [betrokkene 2] in een ander licht stellen. Op basis daarvan was sprake van een gegeven als bedoeld in art. 457, eerste lid aanhef en onder c Sv op basis waarvan de Hoge Raad de vordering gegrond achtte en de zaken verwees naar het gerechtshof te Den Haag, opdat ze op de voet van art. 472 lid

³ Zaaknummers 102.915 ([verzoeker 1]), 102.916 ([verzoeker 2]) en 102.924 ([verzoeker 3]).

⁴ ECLI:NL:PHR:2012:BW7190.

⁵ Zaaknummers 12/01631 ([verzoeker 1]), 12/01630 ([verzoeker 2]) en 12/01629 ([verzoeker 3]).

⁶ Aanvulling op de vordering tot herziening, ECLI:NL:PHR:2012:BW7190.

2 Sv opnieuw zouden worden behandeld en afgedaan.⁷ Voor het overige behoefde de vordering volgens de Hoge Raad geen bespreking.

Tijdens de behandeling door het hof na gegrondverklaring van de vordering tot herziening en verwijzing door de Hoge Raad is nader onderzoek verricht. Dat onderzoek bestond grotendeels uit verhoren van een groot aantal getuigen die door de raadsheer-commissaris zijn afgenomen, en ook ter zitting heeft het hof een aantal getuigen gehoord. Inzake de persoon van bushokjesgetuige [betrokkene 4] is in opdracht van de raadsheer-commissaris een Pro Justitia-rapport opgemaakt door drs. B.E.A. van der Hoorn. Dr. E. Geraerts en prof. dr. E. Rassin hebben op verzoek van de verdediging naar aanleiding van een interview met [betrokkene 1] op 23 september 2013 een deskundigenrapport opgesteld. Prof. dr. Rassin heeft verschillende tests afgenomen bij [betrokkene 2] en [betrokkene 3] (eerder al bij [betrokkene 1], zie hierna) en op 31 juli 2014 geantwoord op vragen van de raadsheer-commissaris. In opdracht van de raadsheer-commissaris heeft dr. Geraerts op 2 september 2014 in samenwerking met prof. dr. Rassin een rapportage uitgebracht naar aanleiding van cognitieve tests en een diepte-interview van [betrokkene 1]. Voorts heeft dr. Geraerts in opdracht van de raadsheer-commissaris diepte-interviews afgenomen bij [betrokkene 2], Van de [betrokkene 3] en [betrokkene 1] en aanvullende vragen beantwoord. Tevens heeft de raadsheer-commissaris, gelet op de door de vrouwelijke veroordeelden afgelegde verklaringen, de deskundige dr. R. Horselenberg benoemd en verzocht een rapport op te maken. Daarnaast heeft dr. F.J.M. Alkemade op verzoek van de advocaat-generaal een rapport opgemaakt waarin een Bayesiaanse analyse van de onderliggende zaak is gemaakt. Naar aanleiding daarvan heeft het hof op verzoek van de verdediging de deskundigen prof.dr.mr. H. Prakken, ing. R. en Hove en dr. F. van de Goot benoemd. De door deze deskundigen opgestelde rapporten maken deel uit van het dossier.

Op 7 september 2015 heeft de advocaat-generaal gevorderd het arrest van het gerechtshof te 's-Hertogenbosch van 11 juli 1995 te handhaven met gedeeltelijke overneming en met aanvulling en verbetering van gronden. Hij heeft zich op het standpunt gesteld dat vrijspraak diende te volgen voor de door het hof bewezen verklaarde diefstal van geld uit de gokkast en de passage met betrekking tot de verbreking of braak van diezelfde gokkast.

Op 14 oktober 2015 heeft het gerechtshof Den Haag in de zaken van [verzoeker 1], [verzoeker 2] en [verzoeker 3] de beslissing van het gerechtshof 's-Hertogenbosch van 11 juli 1995 (volledig) gehandhaafd, met aanvulling en verbetering van gronden.⁸

Tegen dit arrest is vervolgens cassatie ingesteld. Op 6 juni 2017 heeft advocaat-generaal Harteveld geconcludeerd tot vernietiging van het bestreden arrest en tot verwijzing naar een aangrenzend gerechtshof.⁹ Volgens Harteveld had het (nieuwe) veroordelend arrest de al eerder ontstane twijfels aan de juistheid van hun veroordeling nog steeds niet weggenomen.

Op 19 december 2017 heeft de Hoge Raad dit cassatieberoep verworpen.¹⁰ Later in het advies komen enkele overwegingen uit het arrest van de Hoge Raad ter sprake.

⁷ HR 18 december 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW7190, NJ 2013, 278.

⁸ Hof Den Haag 14 oktober 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:2859.

⁹ Conclusie Harteveld 6 juni, ECLI:NL:PHR:2017:387.

¹⁰ HR 19 december 2017, ECLI:NL:HR:2017:3189.

Op 18 december 2019 heeft advocaat-generaal mr. W. Korver van het Ressortsparket op verzoek van Knoops' Advocaten aan het NFI verzocht om een inventarisatie uit te voeren van onderzoeksmateriaal uit deze zaak dat op het NFI is bewaard.

Op 27 augustus 2020 heeft een bijeenkomst plaatsgevonden tussen het NFI, het Ressortsparket en Knoops' advocaten. Dat heeft geresulteerd in een schrijven van het NFI van 9 november 2021 waarin (niet uitputtend) nieuwe onderzoeksmogelijkheden worden beschreven.

Bewezenverklaring en bewijsmiddelen

Ten laste van elk van de verzoekers is bewezen verklaard dat hij:

“in de nacht van 3 op 4 juli 1993 te Breda tezamen en vereniging met anderen, opzettelijk [slachtoffer] van het leven heeft beroofd, immers hebben verdachte en/of een of meer van zijn mededaders opzettelijk

- die [slachtoffer] gewurgd en
- meermalen tegen het lichaam geschopt/gestompt/geslagen en
- (met voorwerpen) geslagen

tengevolge waarvan voornoemde [slachtoffer] is overleden, welke vorenschreven doodslag werd gevolgd of vergezeld en/of voorafgegaan van enig strafbaar feit, te weten:

A. wederrechtelijke vrijheidsberoving daarin bestaande dat:

hij, verdachte, in de nacht van 3 op 4 juli 1993 te Breda, tezamen en in vereniging met anderen, opzettelijk [slachtoffer] wederrechtelijk van de vrijheid heeft beroofd en beroofd gehouden, immers hebben hij, verdachte, en zijn mededaders

- die [slachtoffer] gedwongen in een auto plaats te nemen en
- haar gedwongen in die auto te blijven en
- haar in die auto vervoerd naar restaurant “[A]” en
- haar aldaar gedwongen (middels geweld en/of dreiging met geweld) daar te blijven en

B. diefstal in vereniging, daarin bestaande dat:

hij, verdachte, in de nacht van 3 op 4 juli 1993 te Breda, tezamen en in vereniging met anderen, met het oogmerk van wederrechtelijke toe-eigening heeft weggenomen

- een hoeveelheid geld (afkomstig uit de gokautomaat van restaurant “[A]”) toebehorende aan anderen dan aan hem, verdachte, en zijn mededaders en waarbij verdachte en zijn mededaders zich de weg te nemen hoeveelheid geld onder hun bereik hebben gebracht d.m.v. braak op de gokkast, en welke doodslag werd gepleegd met het oogmerk om de uitvoering van het laatstgenoemde feit voor te bereiden en/of gemakkelijk te maken en/of om bij betrapting op heterdaad, aan zichzelf en aan de andere deelnemers straffeloosheid te verzekeren.”

Deze bewezenverklaring steunt op de volgende bewijsmiddelen¹¹:

“1. Een proces-verbaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 1 sub 3, blz. 22, deel uitmakend van het "moeder"-proces-verbaal nr. 04/07/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt als eigen waarneming of ondervinding van de desbetreffende verbalisanten:

¹¹ Zowel de bewezenverklaring als de door het gerechtshof 's-Hertogenbosch voor de bewezenverklaring gebezigde bewijsmiddelen zijn gehandhaafd door het hof Den Haag in het arrest na herziening.

Op zondag 4 juli 1993 te 10.58 uur kregen wij via de mobilfoon van de wachtcommandant van dienst de opdracht te gaan naar de [a-straat 1], restaurant [A], alwaar sprake zou zijn van een gepleegde inbraak. Tevens zou er mogelijk een dode vrouw in het pand liggen.

Op 4 juli 1993 te 11.00 uur kwamen wij ter plaatse op de [a-straat 1] te Breda. Wij zijn restaurant [A] binnengegaan via de linker toegangsdeur. Wij zagen dat in de hal naar de keuken een toegangsdeur was, die open stond. In dezelfde hal zagen we dat een gokkast kennelijk opengebroken was. Wij zagen dat er zwartkleurige scherven op de grond lagen. Wij zagen dat de deur tussen de hal en de keuken open stond. Vervolgens zijn wij naar het kookgedeelte gelopen. Wij zagen dat een kooktoestel op de grond lag. Wij zagen dat aan de linkerzijde van het kookgedeelte, op de vloer, ruggelings een vrouw lag, die kennelijk was overleden. Wij zagen dat zich in de linker mondhoek een kennelijk geronnen bloedstraal bevond. Wij zagen dat de vrouw een blauw gekleurd voorhoofd had.

2. Een proces-verbaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 2, sub 5, blz. 36, deel uitmakend van het "moeder"-proces-verbaal nr. 04/07/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt als eigen waarneming of ondervinding van de desbetreffende verbalisanten:

Op 4 juli 1993 zijn in het Chinees restaurant [A] aan de [a-straat] te Breda twee personen geconfronteerd met het in de keuken van dat restaurant aangetroffen stoffelijk overschot van een vrouw.

Deze personen betroffen:

1. [betrokkene 7], geboren op [geboortedatum] 1962 te [geboorteplaats], wonende te [plaats], zijnde de kok van restaurant [A] voornoemd en aldaar vanaf mei 1991 werkzaam;
2. [betrokkene 6], geboren op [geboortedatum] 1934 te [geboorteplaats], wonende te [plaats], [c-straat 1], zijnde de echtgenoot van het slachtoffer.

Nadat beide personen met het stoffelijk overschot van de vrouw waren geconfronteerd, verklaarden zij ieder, dat zij daarin de in leven genaamd zijnde vrouw [slachtoffer], geboren op [geboortedatum] 1936 te [geboorteplaats], wonende te [plaats], [c-straat 11], (het hof leest: [1]) herkenden.

3. Een als bijlage dossier 2, sub 2, blz. 32, bij het "moeder" proces-verbaal nr. 07/04/93-44 gevoegde kopie van een verslag betreffende een niet natuurlijke dood, d.d. 4 juli 1993 opgemaakt door [betrokkene 8], lijkschouwer van de gemeente Breda, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt:

Ondergetekende verklaart het lijk van mevrouw [slachtoffer], geboren op [geboortedatum] 1936 te [geboorteplaats], gewoond hebbende te [plaats] aan de [c-straat 1], persoonlijk te hebben geschouwd en er niet van overtuigd te zijn, dat de dood door een natuurlijke oorzaak is ingetreden. Bij de lijkschouw, die ter plaatse van het ongeval plaatsvond om 12.15 uur, waren mijn bevindingen:

- verwondingen aan het hoofd
- brilhematoom
- bloedverlies uit neus, mond en (het hof leest in, mede gelet op relaas op blz. 51:) linkeroor
- met de hand voelbare daling van de lichaamstemperatuur
- beginnende lijkstijfheid aan de armen.

Tijdstip van overlijden: korter dan 8 uur te voren en langer dan 4 uur te voren.

Bij de uitwendige lijkschouw, die om 16.45 uur plaatsvond in het mortuarium, waren mijn bevindingen:

- lijkvlekken
- gezwollen rood gelaat
- puntvormige bloedinkjes in de hals/nek, in het gelaat en aan de binnenzijde van de oogleden, ten gevolge van verstikking
- in de hals een horizontale streepvormige afdruk van een (mogelijk stomp) voorwerp, mogelijk passend bij een voorwerp gebruikt voor verwurging
- op het achterhoofd een kale plek ter grootte van een gulden, aan de rand een puntvormige verwonding welke gebloed heeft. Ter plaats hiervan maar dan onder de behaarde hoofdhuid een impressie in de schedel ter grootte van een gulden
- op diverse plaatsen blauwe plekken.

4. Een proces-verbaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 2, sub 4, blz. 35, deel uitmakend van het "moeder" proces-verbaal nr. 04/07/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt als eigen waarneming of ondervinding van de desbetreffende verbalisanten:

Op 5 juli 1993 te 12.00 uur is het stoffelijk overschot van [slachtoffer] ter sectie overgebracht naar het Gerechtelijk Laboratorium te Rijswijk alwaar gearriveerd werd te 13.30 uur. Op 5 juli 1993 te 14.30 uur werd door de patholoog anatoom dr. Voortman een aanvang genomen met de sectie op het stoffelijk overschot van [slachtoffer]. Deze sectie werd te 17.00 uur beëindigd.

Door dr. Voortman werd de navolgende voorlopige conclusie gegeven van zijn bevindingen:

"De sectie-bevindingen wijzen op verstikking als doodsoorzaak, opgeleverd door inwerking van uitwendig mechanisch, hevig samendrukkend geweld op de hals (passend bij wurging of wurggreep). Daarbij had uitwendig mechanisch botsend en samendrukkend geweld op hoofd, borstkas en bovenste deel buik ingewerkt, waardoor o.m. beiderzijds verscheidene ribbreuken waren veroorzaakt. Door overstrekking van de halswervelkolom (bv doordat het hoofd heftig naar achteren slaat) was beschadiging van de halswervelkolom aan de voorzijde ontstaan."

5. Een proces-verbaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 5, sub 2, blz. 112, deel uitmakend van het "moeder" proces-verbaal nr. 07/04/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt als verklaring van [betrokkene 6] aan de desbetreffende verbalisanten:

Ik ben in 1958 met mijn vrouw, genaamd [slachtoffer], geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 1936, gehuwd. In 1976 ben ik naar [plaats] gekomen. In 1983 ben ik in de [c-straat] gaan wonen. In 1980 ben ik als eigenaar een restaurant onder de naam "[A]" gaan exploiteren in de [a-straat] te Breda. In 1988 is mijn zoon [betrokkene 9] mede-eigenaar geworden van het restaurant [A]. [betrokkene 9] is gehuwd, heeft een zoon en een dochtertje, en woont vlak bij mij in de [d-straat] te [plaats]. Mijn vrouw paste vaak op de kinderen van onze zoon. Meestal in hun woning. Mijn vrouw had zelf een sleutel van het restaurant. Ze ging soms 's-morgens naar het restaurant. Zaterdagmorgen iets na 09.00 uur is mijn vrouw naar mijn zoon die in de [d-straat] woont, gegaan. Mijn zoon [betrokkene 9] heeft in Antwerpen afgelopen woensdag een tweede restaurant geopend en is daar gebleven. Mijn vrouw zou op de kinderen passen en in die woning overnachten. Ik heb mijn vrouw zaterdag 3 juli 1993, omstreeks 20.30 uur, in die woning voor het laatst in leven gezien.

6. Een proces-verbaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 5, sub 4, blz. 121, deel uitmakend van het "moeder" proces-verbaal nr. 07/04/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt als verklaring van [betrokkene 9] aan de desbetreffende verbalisant:

Ik ben restauranthouder van het Chinees Restaurant "[A]", gevestigd aan de [a-straat 1] te Breda. Mijn moeder is genaamd [slachtoffer], geboren te [geboorteplaats] op [geboortedatum] 1936. Zaterdag 3 jul 1993 moest mijn vrouw mij komen helpen in de zaak te Wilrijk en ze is die dag omstreeks 15.00 uur naar mij toe gekomen. Mijn moeder zou op de kinderen passen en was naar mijn huis gekomen. Mijn vrouw en ik besloten om de nacht in Wilrijk door te brengen. Ik heb op zondag 4 juli 1993, omstreeks 00.30 uur, naar mijn woning gebeld en ik kreeg mijn moeder aan de lijn. Mijn moeder heeft een sleutel van het restaurant.

7. Een proces-verbaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 6, sub 1, blz. 182, deel uitmakend van het "moeder" proces-verbaal nr. 07/04/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt als verklaring van [betrokkene 6] aan de desbetreffende verbalisanten:

Ik werk sinds mei 1991 in restaurant "[A]", gevestigd aan de [a-straat 1] te Breda. Vandaag, 4 juli 1993, ben ik omstreeks 10.40 uur opgehaald door [betrokkene 10] en [betrokkene 11], die beiden als kok werken in restaurant "[A]". Samen met hen reed ik vervolgens naar het restaurant om daar zoals gewoonlijk te ontbijten. Na ongeveer 10 à 15 minuten kwamen wij aan bij het restaurant. Ik ben toen naar de ingang van het restaurant gelopen. Ik ging naar de deur van het afhaalcentrum. Die deur was niet op slot en ik kon hem open duwen. Ik ben naar binnen gegaan. [betrokkene 10] en [betrokkene 11] kwamen direkt achter mij aan de zaak binnen. Toen ik binnen was, liep ik direkt richting keuken. Op mijn weg naar de keuken zag ik dat er iets met de gokautomaat was. Die gokautomaat staat direkt rechts naast de deur van het afhaaldeel en ik moest erlangs naar de keuken. Ik zag dat voor de automaat een bakje op de grond lag. Dit was een bakje, afkomstig uit die automaat, waar het geld altijd inzit. Ik liep door naar de keuken en ging die binnen. Toen ik in de keuken kwam, zag ik dat er een brander op de grond lag. Toen ik verder de keuken inkeek, zag ik dat iemand op de grond lag, voor de kooktafel. Ik zag direkt dat het [slachtoffer], de moeder van de eigenaar [betrokkene 9], was. Ik realiseerde me direkt dat er iets ergs gebeurd was. Ik heb gezien dat zij op haar rug lag.

8. Een proces-verhaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 2, sub 6, blz. 38, deel uitmakend van het "moeder" proces-verbaal nr. 07/04/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt als eigen waarneming of ondervinding van de desbetreffende verbalisanten:

De speelautomaat die in het afhaalcentrum van restaurant [A] staat is eigendom van de firma [B] te 's-Hertogenbosch. Met betrekking tot de procedure rond het leegmaken van de geldlade van deze speelautomaat verklaren de beide zonen van het slachtoffer, [betrokkene 9] en [betrokkene 12], dat dit enkel gebeurt door personeel van de firma [B]. Zij hebben geen sleutel om de automaat te legen. De automaat wordt elke veertien dagen geleegd.

9. Een proces-verbaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 8, sub 2, blz. 299, deel uitmakend van het "moeder" proces-verbaal nr. 07/04/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt als verklaring van [betrokkene 13] aan de desbetreffende verbalisanten:

Ik ben werkzaam als exploitatiemanager bij de firma [B] te 's-Hertogenbosch. Ik kom bij restaurant [A] sinds oktober 1990. Ik bezoek de zaak om de veertien dagen. Toen ik daar voor het laatst op 26 juni 1993 ben geweest, was de speelautomaat in orde. Er was geen braakschade. Ik ben in het bezit van een moedersleutel, waarmee ik de speelautomaat kan openen. [betrokkene 9] heeft geen sleutels van de geldlade. De door U bedoelde speelautomaat staat bij [A] drie maanden in de zaak. Ik ben de enige die bij

hem de geldladen leeghaalde. De gemiddelde opbrengst per veertien dagen is ongeveer tussen de f. 750,- en f. 1100,-. Dit is een normaal gemiddelde in soortgelijke zaken.

10. Een proces-verbaal van technisch onderzoek van het Korps Rijkspolitie, district Breda, afdeling technische recherche, zaaknr. 040793 1200 9104, als dossier 3, sub 1, blz. 41, deel uitmakend van het "moeder" proces-verbaal nr. 07/04/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt:

als relaas de desbetreffende verbalisanten:

Op 4 juli 1993 werd door ons een onderzoek ingesteld naar aanleiding van het aantreffen van het stoffelijk overschot van een vrouw in het restaurant [A], gevestigd in [a-straat] te Breda.

als relaas van de verbalisanten [verbalisant 1] en [verbalisant 2]:

Door ons werd een onderzoek ingesteld in de keuken. Op de vloer tussen een werktafel en een kookunit werd het stoffelijk overschot aangetroffen van een vrouw. Het rechterbeen van het slachtoffer lag vrijwel geheel onder het onderste blad van de werktafel geschoven.

als relaas van verbalisanten [verbalisant 3] en [verbalisant 4]:

In de ruimte, bestemd voor klanten van afhaalmaaltijden, troffen wij een speelautomaat aan. De onderste klep aan de voorzijde van de kast bleek opengewerkt te zijn. Deze klep lag voorover op de vloer. De drie geldbakken die onder in de kast hadden gestaan werden links naast de kast op de vloer aangetroffen. Deze bakken bleken leeg te zijn.

11. Een proces-verbaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 19, sub 10, blz. 669, deel uitmakend van het "moeder" proces-verbaal nr. 07/04/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt als verklaring van **[betrokkene 3]** aan de desbetreffende verbalisanten:

Een tot twee weken voor de dag van de overval op het Chinees restaurant "[A]" in de [a-straat] te Breda, bevond ik mij op de kamer van [betrokkene 14] aan de [e-straat 1] te Breda. De volgende personen waren daar toen ook: [verzoeker 1], [verzoeker 2], [verzoeker 3] en [betrokkene 1]. We hebben toen gezamenlijk wat gekletst. Tijdens een van die gesprekken werd toen een voorstel gedaan over een overval op het Chinees restaurant "[A]". Het werd door iedereen serieus opgepakt. We waren er allemaal van overtuigd dat er voldoende te halen was bij dit restaurant. Tijdens het gesprek is er uiteindelijk een plan ontstaan. Dit plan is in de daaropvolgende dagen uitgewerkt. De volgende personen zijn serieus met de voorbereiding verder gegaan: Ikzelf, [betrokkene 1], [verzoeker 1], [verzoeker 3] en [verzoeker 2]. Als ik spreek over de jongens dan bedoel ik daarmee [verzoeker 3], [verzoeker 2] en [verzoeker 1] voornoemd. De jongens zouden het uiteindelijke plan bedenken en het vervoer regelen. In de weken voorafgaand aan de overval hebben wij veelvuldig over het plan gesproken. Het uiteindelijke plan was als volgt. De buit moest bestaan uit geld. De jongens moesten naar binnen in het pand. Iemand moest er voor zorgen dat er een werknemer van het restaurant bij het pand zou komen om het alarm uit te schakelen.

De jongens zouden dan naar binnen gaan. Het pand zou dan worden doorzocht op de aanwezigheid van geld.

Begin juli 1993 is het tot een uiteindelijke uitvoering gekomen. 's-Nachts hebben [verzoeker 3], [verzoeker 2] en [verzoeker 1] een Chinees vrouwtje mee naar binnen genomen in restaurant "[A]". Ik ben toen op de uitkijk blijven staan. Na ongeveer een half uur kwamen [verzoeker 2], [verzoeker 3] en [verzoeker 1] naar buiten gerend. Ze waren zichtbaar opgewonden. Met een bloedgang zijn ze in de auto gestapt. Ik ben ook in deze auto gestapt. Toen zijn we met hoge snelheid weggereden. De jongens droegen zich erg "opgefokt" en zenuwachtig.

12. Een proces-verbaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 19, sub 11, blz. 00675, deel uitmakend van het "moeder" proces-verbaal nr. 07/04/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt als verklaring van **[betrokkene 3]** aan de desbetreffende verbalisanten:

Bij de voorbereidingen op de overval op het Chinees restaurant "[A]" te Breda waren ikzelf, [betrokkene 1], [verzoeker 1], [verzoeker 3] en [verzoeker 2] betrokken. We hebben diverse keren met elkaar gesproken over het uiteindelijke plan voor de overval. Er zijn toen wat afspraken gemaakt. De jongens, ik bedoel hiermee [verzoeker 3], [verzoeker 2] en [verzoeker 1], hebben hierbij een belangrijke rol gespeeld. Omdat we ervanuit gingen dat het restaurant voorzien was van een alarm installatie werd gezocht naar een mogelijkheid om het restaurant binnen te komen. Hiervoor werd de volgende oplossing gevonden. Ergens in de omgeving van het restaurant zou een oud Chinees vrouwtje wonen. Dit vrouwtje had de sleutels van het restaurant. Het was een oudere vrouw en we hadden dus weinig weerstand van haar te verwachten. De vrouw zou goedschiks dan wel kwaadschiks mee naar het restaurant worden genomen. [verzoeker 3], [verzoeker 1] en [verzoeker 2] zouden met de auto in de buurt blijven. Indien de vrouw zou tegenstribbelen kon ze met de auto worden afgevoerd. Uiteindelijk hebben de jongens besloten de overval te plegen in de nacht van zaterdag 3 juli op zondag 4 juli 1993. We hebben toen om twee uur 's-morgens bij restaurant "[A]" afgesproken. Omstreeks dit tijdstip ben ik met [verzoeker 1], [verzoeker 2] en [verzoeker 3] in een auto gestapt. Vervolgens zijn we met zijn vieren naar de [a-straat] gereden. Aangekomen op de [a-straat] heeft [verzoeker 2] de auto geparkeerd op een parkeerterreintje recht tegenover het restaurant "[A]". Vervolgens zijn we uitgestapt. We hebben toen ruim anderhalf tot twee uur gewacht op [betrokkene 1] en [betrokkene 2]. Zij kwamen namelijk op eigen gelegenheid naar "[A]". Tegen vier uur kwamen [betrokkene 1] en [betrokkene 2] aangereden. Ze waren toen veel te laat. Ik ben vervolgens met [betrokkene 1] en [betrokkene 2] de Chinese vrouw gaan halen. We zijn te voet naar de vrouw gelopen. Vanaf het restaurant "[A]" zijn we naar de woning van de Chinese vrouw gelopen. Aangekomen bij het huis heeft [betrokkene 2] aangebeld. [betrokkene 2] heeft op de bel gedrukt. Ik stond op een afstand van ongeveer twee à drie meter van deze deur. [betrokkene 1] stond naast [betrokkene 2]. Na korte tijd ging het licht in de gang aan. Het Chinese vrouwtje opende vervolgens de voordeur. Het vrouwtje was gekleed in nachtkleding. Het vrouwtje werd met enige drang mee naar buiten genomen. Vervolgens zijn we in de richting van het restaurant "[A]" gelopen. Een van de jongens heeft de vrouw toen met geweld achter in de auto geduwd. Voor de ingang van het restaurant is de vrouw uit de auto gekomen. Ze werd toen gedwongen naar de deur van het restaurant te lopen. Het vrouwtje werkte echter niet mee. Ze werd toen door [verzoeker 3], [verzoeker 2] en [verzoeker 1] diverse keren opzettelijk met kracht geslagen. Dit ging op een beestachtige wijze. Door het gebruikte geweld kwam de vrouw ten val. Toen de vrouw op de grond lag werd zij hard getrapt door [verzoeker 3]. Vervolgens hebben de jongens de vrouw omhoog getrokken. Kort tijd later werd de deur geopend. Vervolgens hebben [verzoeker 2], [verzoeker 3] en [verzoeker 1] de vrouw mee naar binnen genomen. Ik ben op de uitkijk gaan staan. De jongens zijn ongeveer een half uur binnen in het restaurant geweest.

13. Een proces-verbaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 19, sub 12, blz. 679, deel uitmakend van het "moeder" proces-verbaal nr. 07/04/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt: als relaas van de verbalisanten:

Op 5 mei 1994 werd door ons gehoord een vrouw die opgaf te zijn genaamd **[betrokkene 3]**, geboren op [geboortedatum] 1975 te [geboorteplaats], wonende te [plaats]. Aan haar werden toen de volgende foto's getoond:
nr. 94 BRDA 03 102, [verzoeker 3], [geboortedatum]/1975;
nr. 92GP BRDA 10 227, [verzoeker 2], [geboortedatum]/1975;
nr. 92GP BRDA 11 316, [verzoeker 1], [geboortedatum]/1974.

als verklaring van **[betrokkene 3]** voornoemd aan de desbetreffende verbalisanten:
U toont mij een foto voorzien van het nummer 94 BRDA 03 102. De persoon hierop herken ik als de mij bekende [verzoeker 3].
U toont mij een foto voorzien van nummer 92GP BRDA 10 227. De persoon hierop herken ik als de mij bekende [verzoeker 2].
U toont mij een foto voorzien van nummer 92GP BRDA 11 316. De persoon hierop herken ik als de mij bekende [verzoeker 1].

14. De verklaring van de getuige **[betrokkene 1]** ter terechtzitting in hoger beroep, voor zover deze -zakelijk weergegeven - inhoudt:
Twee à drie weken voor de bewuste zaterdagavond, 3 juli 1993, was er op de [e-straat] afgesproken om te gaan inbreken bij het Chinees Restaurant "[A]" in de [a-straat] te Breda. Het plan kwam van [verzoeker 1], [verzoeker 3], en [verzoeker 2].
Er is toen een afspraak gemaakt dat wij op zondagmorgen, 4 juli 1993, rond 02.00 uur bij het restaurant "[A]" zouden zijn en dat wij daar [verzoeker 1], [verzoeker 3] en [verzoeker 2] zouden treffen. Ik ben toen uitgegaan met [betrokkene 2]. Door omstandigheden zijn wij pas omstreeks 04.00 uur, dat is veel later dan was af gesproken, naar de afgesproken plaats gegaan.
Toen wij in de [a-straat] aankwamen troffen wij aldaar [verzoeker 1], [verzoeker 3], [verzoeker 2] en [betrokkene 3]. Zij stonden daar te wachten.
Het begon net licht te worden toen [betrokkene 2] en ik aankwamen. Het was nog schemerachtig.
[betrokkene 2], [betrokkene 3] en ik zijn toen te voet naar een woning gegaan. Toen wij dat gingen doen, was het nog steeds schemerachtig. De jongens hadden een auto bij zich.
Zij zijn toen achter ons aangereden tot de [b-straat]. Op de hoek van de straat zijn zij blijven wachten. Ik heb hen daarna pas weer gezien toen wij terugkwamen met [slachtoffer].
Het huis waar [slachtoffer] was, was een gewone woning. [betrokkene 2] heeft aangebeld. Na een paar minuten ging een lamp in de woning aan. [slachtoffer] deed open. Zij had haar pyjama aan. Zij is met ons meegegaan. Wij hebben haar op een gegeven moment vooruitgeduwd en de richting aangegeven die zij moest lopen. Wij liepen daartoe naast en achter haar. Bij het eind van het paadje in de volgende straat stond de auto van de jongens.
Bij de auto waren de drie jongens aanwezig, toen wij daar aankwamen.
Het is juist dat [slachtoffer] zich verweerde. Zij was voordat zij in de auto stapte al geslagen door iemand. De vrouw is in de auto geduwd door een van de drie jongens. Wij zijn allemaal weer teruggegaan naar het restaurant de "[A]". Wij zijn gestopt bij de deur van het afhaalgedeelte van het restaurant.
[betrokkene 3] is toen op de hoek van de straat gaan staan. [slachtoffer] is, toen wij stilstonden, uit de auto gestapt. Er is haar toen om de sleutels de gevraagd. Die wilde zij niet afgeven. Een van de jongens heeft toen met geweld die sleutels van haar af gepakt en daarna de deur van het restaurant opengemaakt.

[slachtoffer] is geslagen en getrapt. Daardoor zakte zij ineem op de straat. De jongens hebben toen nog doorgetrapt. Er werd ook getrokken aan haar. Maar zij bleef tegenstribbelen. Zij schreeuwde hard. Dat was ook een reden om haar zo te schoppen. De drie jongens en [slachtoffer] zijn toen het restaurant binnengegaan. [slachtoffer] werd naar binnen geduwd en getrapt.

Ik ben toen buiten blijven staan. [betrokkene 2] is ook buiten blijven staan. Ik heb toen ook nog gezien dat [betrokkene 3] op de hoek van de straat is blijven staan. [betrokkene 3] is niet mee naar binnen gegaan. Op een gegeven moment ben ik het restaurant binnen gegaan. Er was een hoop lawaai geweest voordat ik in de keuken kwam. Ik ben door het afhaalgedeelte naar binnen gegaan. Via een gangetje kom je bij de keuken uit. Ik zag [slachtoffer] op de grond liggen. Ik zag een van de jongens nog trappen naar [slachtoffer]. Ik heb een jongen [slachtoffer] nog bij de keel zien pakken. Hij stond in de wurghouding met zijn handen om de keel van [slachtoffer].

Op een vraag: "Moet dat nou", reageerden zij door te zeggen: "Ja, zij heeft ons gezien. Als zij blijft leven, kan zij ons herkennen". Ik zag dat [slachtoffer] bloed op haar gezicht en bovenlijf had. Op een gegeven moment zijn de jongens naar buiten gegaan. Ik heb de jongens niet meer zien wegrijden.

15. Een proces-verbaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 13, sub 26, blz. 449, deel uitmakend van het "moeder" proces-verbaal nr. 07/04/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt als verklaring van **[betrokkene 1]** aan de desbetreffende verbalisanten:

Ten tijde van het gebeurde in de nacht van 3 op 4 juli 1993 heb ik niets gezien of gehoord van een buit. Later hoorde ik dat ze geld hadden buit gemaakt.

16. De verklaring van de getuige **[betrokkene 2]** ter terechtzitting in hoger beroep, voor zover deze -zakelijk weergegeven - inhoudt:

Ik zal in het kort nog een keer vertellen wat er op 4 juli 1993 is gebeurd.

Ik heb van het plan, om bij het Chinees restaurant de "[A]" te Breda in te breken, gehoord toen ik op 4 juli 1993 samen met [betrokkene 1] uit de auto stapte in de [a-straat] te Breda.

Ik was die avond uit geweest met [betrokkene 1]. [betrokkene 1] en ik zijn omstreeks 04.15 uur of 04.30 uur, het begon buiten te dagen, naar de [a-straat] gegaan.

Op de [a-straat] troffen wij toen [verzoeker 2], [verzoeker 3] en [verzoeker 1]. Ik kende de jongens toen al, ik had ze reeds eerder gezien. Ik heb de jongens toen herkend.

Daarover is geen misverstand mogelijk.

Een van de jongens vroeg toen het adres van de eigenaar van het restaurant de "[A]". Ik wist waar de eigenaar woonde. Ik heb toen gezegd dat ik de eigenaar wist te wonen.

Toen werd aan mij gevraagd naar dit adres te gaan. Wij werden achtervolgd door een auto, waarin [verzoeker 2], [verzoeker 3] en [verzoeker 1] zaten. Zij zijn met de auto op de hoek van de [b-straat]/[d-straat] blijven staan.

Wij zijn naar het huis van de eigenaar gegaan. Toen wij daar aankwamen, begon het al een beetje licht te worden.

[slachtoffer] deed toen open. Zij had nachtkleding aan, volgens mij een pyjama. Zij is toen met ons meegegaan. Zij is tussen ons in meegelopen. Op een gegeven moment werd [slachtoffer] in de auto getrokken door een van de jongens. Zij werd achterin gezet. [slachtoffer] maakte toen veel kabaal en geluid.

In de auto zijn toen voorts [verzoeker 1], [verzoeker 2] en [verzoeker 3] gestapt.

Wij zijn teruggedaan naar het restaurant. Toen wij daar aankwamen kwam de auto ook al aanrijden. Het portier werd opengemaakt en [slachtoffer] werd eruit getrokken. Toen maakte zij ook veel kabaal. De sleutels werden van haar afgepakt. Zij werd toen geslagen. De deur van het afhaalgedeelte van het restaurant is toen met de sleutels

opengemaakt. De drie jongens hebben [slachtoffer] toen mee naar binnen genomen. Ik ben toen ook naar binnen gegaan, doch niet gelijk met hen. Ik hoorde toen van alles. In de keuken speelde zich toen niet veel goeds af. Ik hoorde het gegil van een vrouw en het lawaai van vallende pannen en zo. Ik ben toen in de keuken geweest. In de keuken waren de drie jongens, [betrokkene 1] en [slachtoffer]. Ik heb [slachtoffer] toen op de grond zien liggen. De drie jongens sloegen en schopten [slachtoffer], terwijl zij op de grond lag. Zij gilte toen. [betrokkene 1] stond toen aan de andere kant van de keuken. Tussendoor heeft een van de jongens [slachtoffer] nog bij haar keel gepakt en haar op die manier omhoog getild. Hij had [slachtoffer] toen in een wurggreep. [slachtoffer] verzette zich en spartelde tegen. Toen de jongen [slachtoffer] losliet, probeerde ze weg te kruipen. Terwijl ze op haar knieën zat, met haar rug naar de jongens toe, heeft een van hen haar een forse trap in haar rug gegeven, waardoor ze met haar gezicht op de grond viel. Terwijl ze daar lag heeft [verzoeker 2] met de pan, een soort wok, op haar achterhoofd geslagen. Daarna bewoog [slachtoffer] niet meer. Er heeft tijdens het slaan en schoppen nog iemand gezegd: "Moet dat nou?" Ik heb bloed gezien op de grond en bij [slachtoffer]. [slachtoffer] lag met een been onder de tafel.

17. Een proces-verbaal van de gemeentepolitie te Breda, nr. 04/07/93-44, als dossier 15, sub 26, blz. 573, deel uitmakend van het "moeder" proces-verbaal nr. 07/04/93-44, in de wettelijke vorm opgemaakt, voor zover dit - zakelijk weergegeven - inhoudt als verklaring van **[betrokkene 2]** aan de desbetreffende verbalisanten:

Toen [verzoeker 1], [verzoeker 3] en [verzoeker 2] het restaurant "[A]" binnengingen, duwden zij die vrouw met geweld voor zich uit naar binnen. [betrokkene 1] en ik zijn ook naar binnen gegaan. Ik ben naar het afhaalgedeelte gelopen. Ik hoorde dat er veel lawaai uit de keuken kwam, veroorzaakt door het gegil en gekrijs van de Chinese vrouw. Ik liep door de keukendeur de keuken binnen. Op dat moment zag ik dat de Chinese vrouw achter de grote keukentafel lag. Ik zag dat zij op haar rug op de keukenvloer lag. Ik zag dat het gezicht van de Chinese vrouw onder het bloed zat. Ik zag dat [verzoeker 1], [verzoeker 3] en [verzoeker 2] hysterisch op haar stonden in te trappen. Ik hoorde en zag dat de vrouw luide pijnkreten uitte en dat zij trachtte zich te verweren tegen het slaan en schoppen van de drie jongens. Ik zag dat, ondanks het feit dat de vrouw zich telkens probeerde op te richten, zij telkens weer tegen de grond werd geschopt. De drie jongens sloegen de vrouw met kookgerei zoals pannen en potten. Ook sloegen ze haar met gebalde vuisten op het hoofd en bovenlichaam. Ik zag dat een van de drie jongens de Chinese vrouw, die nog steeds op haar rug lag te spartelen, met beide handen beetpakte, waarbij hij zijn handen onder het hoofd rond de hals sloot. Ik zag dat hij zijn handen iets dicht kneep en dat hij de vrouw vanaf de vloer omhoog trok, tot het eind van de tafel.

Terwijl de vrouw door die jongen werd meegesleurd, zag ik dat de twee andere jongens haar constant bleven schoppen. Ik zag dat zij met kracht met gestrekte benen de vrouw in haar zij traptten, waarbij zij het lichaam raakten met hun schoenzolen. Ik hoorde op een gegeven moment dat de vrouw een rochelend geluid maakte. Ik zag dat de eerste jongen hierop, terwijl hij inmiddels met de vrouw aan het einde van de tafel was gekomen, zijn handen rond haar hals weghaalde. Ik zag dat de vrouw geknielend op de keukenvloer zat. Hierna zag ik dat die jongen de vrouw met zichtbaar veel kracht, met één van zijn geschoeide voeten, hard in de rug trapte, waarbij hij het lichaam aan de achterzijde met zijn schoenzool raakte. Ik zag dat de vrouw als gevolg van de trap in haar rug, met kracht tegen de keukenvloer smakte, waarbij zij met haar aangezicht op de vloer terecht kwam. Ik zag dat [verzoeker 1], [verzoeker 3] en [verzoeker 2] de Chinese vrouw beetpakten en haar omdraaiden, zodat ze met haar rug op de keukenvloer kwam

te liggen. Ik zag dat het hoofd van de vrouw ernstig verwond was. Toch gingen de drie genoemde jongens ongestoord verder met het mishandelen van de weerloze Chinese vrouw. Ik zag dat zij haar bleven schoppen, slaan en dat zij zelfs op haar sprongen. Ik heb een van de jongens horen zeggen: "Ze moet dood, want ze heeft ons gezien". Ik zag vervolgens dat een jongen een wadjang-pan met beide handen hoog boven zijn hoofd hief en vervolgens met een krachtzwaai de pan neerwaarts liet gaan. Ik zag en hoorde dat de pan de vrouw met kracht op het hoofd raakte. Ik zag dat die jongen na de klap de pan uit zijn handen liet vallen. Ik zag dat de vrouw na de laatste klap totaal bewegingloos op de vloer bleef liggen. Al die tijd is [betrokkene 1] in de keuken blijven staan."

Bewijsoverwegingen Hof Den Haag

T.a.v. de forensische sporen in relatie tot de afgelegde verklaringen

"4.4.1 Algemeen

In de onderhavige zaak is na het aantreffen van het lichaam van het slachtoffer in de keuken ook een forensisch-technisch onderzoek uitgevoerd in en rondom de keuken. Daarbij zijn onder meer diverse (mogelijke) sporen, zoals kleding van het slachtoffer, een bloeddruppel en een bloedveeg, haren en schoenzoolafdrukken, aangetroffen en/of bemonsterd. Dit forensisch-technische onderzoek heeft geen bewijs opgeleverd dat rechtstreeks tot de conclusie zou kunnen leiden dat een of meerdere van de verdachten bij de dood van het slachtoffer betrokken was dan wel waren.

Naar het oordeel van het hof rechtvaardigt de afwezigheid van forensisch bewijs jegens (de) verdachte(n) echter niet zonder meer tevens de gevolgtrekking dat deze omstandigheid bewijs zou vormen voor het niet betrokken zijn van verdachte(n) bij het delict. Om te beoordelen of, en zo ja, welke bewijskracht moet worden toegekend aan de gebleken afwezigheid van (belastend) forensisch bewijs, zullen immers ook de omstandigheden waaronder het onderzoek is verricht en eventuele verklaringen voor de afwezigheid van bewijs in de beoordeling moeten worden betrokken.

In dat kader is gebleken dat het forensisch onderzoek (en de verslaglegging daarvan) in deze zaak - ook naar toenmalige maatstaven - niet optimaal is geweest. Zo is bijvoorbeeld de hals van het slachtoffer niet bemonsterd op de aanwezigheid van (mogelijk: vreemd) celmateriaal, hoewel er wel (sterke) aanwijzingen voor verwurging waren. Evenmin is het keukengerei bemonsterd op de aanwezigheid van celmateriaal. De keuken lijkt ook niet heel grondig te zijn onderzocht, nu geruime tijd later nog een oorbel van het slachtoffer onder een van de werkbanken werd aangetroffen. Bovendien is er indertijd slechts een beperkt aantal (namelijk 26) dactyloscopische sporen genomen; daarvan echter geen enkele in de keuken, de plaats waar het slachtoffer is aangetroffen.

Opmerking verdient dat een deel van het naar huidige inzichten wellicht beperkte bereik van het forensisch onderzoek te verklaren is vanuit het gegeven dat het DNA-onderzoek in 1993 veel minder gevorderd was dan thans. Met name de mogelijkheden voor het onderzoek naar biologische contactsporen op weefsel en naar minimale biologische sporen waren destijds veel minder ontwikkeld.

Het onderzoek moest bovendien worden verricht in een (zeer) vette keuken. Dit beperkte de mogelijkheden van deugdelijk(e) (DNA- en dactyloscopisch(e)) bemonstering en -onderzoek, ook omdat daardoor het risico op contaminatie en op voor verder onderzoek onbruikbare sporen wordt vergroot.

In het kader van de beoordeling van verklaringen voor de afwezigheid van forensisch bewijs heeft het hof geconstateerd dat een bij het toenmalige forensisch-technisch onderzoek

betrokken politieambtenaar heeft verklaard dat er geen aanwijzingen waren voor het mogelijk gebruik van handschoenen, van welke soort ook. Anders dan de verdediging heeft betoogd, kan naar het oordeel van het hof uit deze verklaring echter niet worden afgeleid dat het gebruik van handschoenen door bij de dood van het slachtoffer betrokken personen moet worden uitgesloten, dan wel onwaarschijnlijk is. Het hof wijst er in dit verband allereerst op dat, tenzij handschoenen op of nabij een plaats-delict zijn aangetroffen, niet eenvoudig valt in te zien in welke materiële vorm zich aanwijzingen voor het gebruik van handschoenen zouden kunnen aandienen.

Voorts hebben diverse getuigen verklaard dat de mannelijke verdachten in deze zaak (en vaker) gebruikmaakten van handschoenen, hetwelk (mede) een verklaring kan vormen voor het niet aantreffen van dactyloscopische en/of DNA-sporen van de verdachten op het slachtoffer en/of de plaats-delict.

Opmerking verdient voorts dat de verdachten in deze zaak eerst na meer dan negen maanden na de dood van het slachtoffer zijn aangehouden, waardoor bijvoorbeeld onderzoek naar overeenkomsten tussen de aangetroffen schoenzoolsporen en door de verdachten gedragen schoenen zo niet onmogelijk, dan toch in ieder geval zeer veel moeilijker was geworden. De verdachten hadden immers in die periode ruimschoots de tijd om zich eventueel van dergelijke objecten te ontdoen. Hetzelfde geldt voor onderzoek naar eventueel nabij het restaurant weggegooid wapens en/of handschoenen, nu daarover eerst vele maanden na de pleegdatum voor de eerste maal werd verklaard.

In het kader van het CEAS-onderzoek is in de periode 2008-2011 nader forensisch onderzoek verricht naar een aantal van de in 1993-1994 veiliggestelde sporen dan wel sporendragers. Allereerst is daaruit naar voren gekomen dat het DNA dat is aangetroffen in de bemonstering van een nabij de gokkast in het restaurant aangetroffen bloeddruppel, alsook in de bemonstering van een op het werkblad in de keuken aangetroffen bloedveeg, DNA bevat van dezelfde man van Zuid-Aziatische of Oceanische origine. Op de bewijswaarde van deze bevinding wordt hierna nader ingegaan.

Voorts is uit dit (nadere) onderzoek naar voren gekomen dat het DNA dat afkomstig is uit ten tijde van het CEAS-onderzoek nog beschikbare c.q. verkregen bemonsteringen van de broek en het T-shirt van het slachtoffer, met een zeer grote mate van waarschijnlijkheid afkomstig zijn van het slachtoffer zelf, dan wel van haar dochter, kleindochter of inwonende zoon. Tevens concludeert het hof op basis van de beschikbare rapportage dat er in het onderzochte sporenmateriaal van de kleding geen aanwijzingen zijn te vinden voor de aanwezigheid van celmateriaal van de zes in deze zaak betrokken verdachten. Er zijn evenmin concrete aanwijzingen verkregen voor de aanwezigheid van een DNA- profiel van een of meer onbekende personen.

Na forensisch onderzoek zijn op de plaats-delict en op de kleding van het slachtoffer haren aangetroffen en veiliggesteld. Deze haren zijn vervolgens onderzocht op de aanwezigheid van DNA. Uit deze vergelijkende onderzoeken is gebleken dat de overgrote meerderheid van deze haren afkomstig was van het slachtoffer zelf. Geen van de aangetroffen haren was afkomstig van (een van) de verdachten. Van vier van de aangetroffen haren kon de donor niet worden vastgesteld. Wel is vastgesteld dat deze vier haren afkomstig waren van - vier verschillende - donoren. Niet is gebleken van aanwijzingen waaruit zou kunnen worden afgeleid dat deze vier verschillende individuele haren delictgerelateerd zouden zijn.

Nu het hof geen enkele aanwijzing heeft voor de betrokkenheid van de familie van het slachtoffer bij haar overlijden, trekt het hof uit het voorgaande de conclusie dat van degene(n) die verantwoordelijk zijn voor de gewelddadige dood van het slachtoffer geen DNA- of ander biologisch materiaal op de kleding of het lichaam van het slachtoffer is aangetroffen. Hieruit volgt dat, nu genoemde gewelddadige dood buiten discussie staat, het als gegeven moet worden beschouwd dat de dader of daders kennelijk grof geweld hebben kunnen uitoefenen op het slachtoffer, zonder dat zij daarbij voor de politie vindbare (dactyloscopische, DNA- of haar-) sporen hebben achtergelaten. Aldus bezien kunnen de

uitkomsten van het dactyloscopische, DNA- en haaronderzoek met betrekking tot de kleding van het slachtoffer als belastend noch als ontlastend voor de verdachten worden geduid." Voorts is met behulp van nieuwe technieken (uitgebreid) nader onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van speeksel op de kleding van het slachtoffer. Bij dat onderzoek zijn geen sporen van speeksel aangetroffen.

Samenvattend kan derhalve worden gesteld dat (ook) de resultaten van het recentere in het kader van de herziening verrichte nader forensisch-technische onderzoek geen aanwijzingen opleveren voor de betrokkenheid van de zes verdachten, maar een dergelijke betrokkenheid evenmin uitsluiten. Deze conclusie is op zichzelf door de verdediging niet betwist.

(...)

Conclusie betreffende de duiding van de forensische sporen in relatie tot de afgelegde verklaringen

Uit het voorgaande blijkt dat het in de zaak verrichte forensisch-technische onderzoek geen bevindingen heeft opgeleverd, die rechtstreeks tot de conclusie zouden kunnen leiden dat de verdachte(n) bij de dood van het slachtoffer betrokken was dan wel waren. Het hof is van oordeel dat daaruit evenwel niet de conclusie kan worden getrokken dat de verdachte(n) ook niet betrokken is dan wel zijn geweest bij het delict. De omstandigheden waaronder het onderzoek is verricht, waren immers niet optimaal, en het onderzoek zelf was in meerdere opzichten beperkt en onvolledig. Daarnaast is gebleken van omstandigheden (zoals het dragen van handschoenen), die een verklaring voor het niet aantreffen van forensische sporen kunnen vormen.

Het hof is bovendien van oordeel dat de (nadere) forensisch technische bevindingen, zoals hiervoor omschreven met betrekking tot een aangetroffen bloeddruppel en bloedveeg, het niet aantreffen van speekselsporen en het niet aantreffen van aanwijzingen die wijzen op het gebruik van een vuurwapen, in het onderhavige geval eveneens noch in belastende, noch in ontlastende zin kunnen worden geduid. Ten aanzien van de forensische bevinding betreffende de verschillende voetzoolprofielafdrukken op de kleding van het slachtoffer, is het hof van oordeel dat deze bevinding zelfs eerder in belastende zin kan meewegen. Aldus bieden genoemde forensische bevindingen naar het oordeel van het hof ook geen feitelijke steun aan de stelling van de verdediging dat door de vrouwelijke verdachten [betrokkene 1] , [betrokkene 2] en [betrokkene 3] vals zou zijn verklaard."

T.a.v. de bloeddruppel

"Door de verdediging is echter wel betoogd dat een aantal van de hiervoor weergegeven (nadere) forensisch technische bevindingen - al dan niet in aanzienlijke mate - moeten worden geduid als meer passend bij een onschuldscenario ten aanzien van de verdachten dan bij het door de advocaat-generaal geschetste schuldscenario en/of een aanwijzing zouden vormen voor de valsheid van de verklaringen van de vrouwelijke verdachten. Zakelijk weergegeven gaat het daarbij om de volgende bevindingen:

- a. er zijn op, dan wel zeer nabij, de plaats-delict een bloeddruppel en een bloedveeg aangetroffen, die beide geen DNA bevatten van een van de zes verdachten, maar van een onbekende man van Zuid-Aziatische of Oceanische origine;
- b. de aangetroffen schoenzoolsporen zijn niet tot de (mannelijke) verdachten te herleiden;
- c. de afwezigheid van speeksel op de kleding van het slachtoffer is een indicatie voor de onjuistheid van de verklaringen van [betrokkene 1] en [betrokkene 2];
- d. de afwezigheid van munitieresten is een indicatie voor de onjuistheid van de verklaringen van [betrokkene 1] en [betrokkene 2] .

De advocaat-generaal heeft de stellingen van de verdediging inzake de uit de forensische bevindingen te trekken conclusies voor de bewijswaardering betwist.

Het hof overweegt ter zake het navolgende.

Ad a. Betekenis van de aangetroffen bloeddruppel en bloedveeg

In de nabijheid van een zich in het restaurant buiten de keuken bevindende gokkast is op de vloer één roodkleurige bloeddruppel aangetroffen. Deze bloeddruppel is in het onderzoek verder aangeduid als spoor 20. Deze bloeddruppel wordt in het onderzoeksproces-verbaal zowel omschreven als een gedroogde, als een deels opgedroogde druppel. Blijkens een memo heeft de in het kader van het CEAS-onderzoek geconsulteerde NFI-deskundige ing. M.J. van der Scheer aan de hand van een foto van de bloeddruppel verklaard, dat het bij deze bloeddruppel lijkt te gaan om een passieve bloedspat, die nog niet is ingedroogd. De indertijd bij het technisch onderzoek betrokken verbalisant [verbalisant 5] heeft in het kader van het CEAS-onderzoek over deze bloeddruppel als volgt verklaard: 'Ik weet nog wel waar die druppel lag. Ik dacht dat die druppel rond was. Ik weet geen afmeting. Het bloed werd met een draadje veiliggesteld. Als ik het beeld terughaal dan was die druppel vloeibaar.' Ook gerechtelijk laboratorium-deskundige J.M. Kockx heeft indertijd ten overstaan van het gerechtshof te 's-Hertogenbosch - na raadpleging van zijn aantekeningen - verklaard dat het monster met een draadje was veiliggesteld, alsook dat door middel van een dergelijk draadje een nog niet opgedroogde bloeddruppel kan worden opgenomen. Kockx kwalificeert zulks als een goede methode, omdat alle bloedfactoren in zo'n draadje trekken.

De deskundige ing. J.R. Ten Hove heeft in zijn rapport d.d. 1 juli 2015 geconcludeerd dat het zijns inziens op basis van (alleen) de foto met geen enkele mate van waarschijnlijkheid geoordeeld kan worden omtrent de "droogheid" van de bloeddruppel.

Op het blad van de werktafel tegen de muur in de keuken (waar ook het slachtoffer is aangetroffen) is voorts een bloedveeg aangetroffen. Deze veeg werd in het onderzoek verder aangeduid als spoor 7. Uit beide bloedsporen werd een DNA-profiel verkregen, dat verder werd onderzocht en werd vergeleken met het DNA van de zes verdachten. Uit dat onderzoek is vervolgens gebleken dat het DNA uit spoor 7 en 20 met elkaar overeenkomt, zodat het zeer waarschijnlijk is dat dit DNA afkomstig is van dezelfde persoon. Het DNA uit deze twee sporen matcht echter niet met dat van de zes verdachten en evenmin met dat van het slachtoffer. Recent onderzoek heeft uitgewezen dat de donor van het DNA uit de sporen 7 en 20 waarschijnlijk een (onbekende) man is die afkomstig is uit Zuidoost-Azië of Oceanië.

Er zijn echter geen forensisch-wetenschappelijke aanwijzingen voor de stelling dat voormelde bloedsporen als dadersporen moeten worden geduid, waarbij in het bijzonder van belang moet worden geacht dat ook het recentere forensisch onderzoek geen enkele aanwijzing heeft opgeleverd dat ook op het slachtoffer bloedsporen van een andere persoon zouden zijn aangetroffen. De aangetroffen bloeddruppel en bloedveeg zijn derhalve niet in relatie te brengen tot het slachtoffer dan wel het op haar uitgeoefende geweld. In dit verband wijst het hof mede op het volgende. Gezien de hiervoor gerelateerde vermelding op pagina 52 van het proces-verbaal, inhoudende dat de druppel deels opgedroogd was, de verklaring van verbalisant [verbalisant 5] (inzake de vloeibaarheid van de druppel en het met een draadje veiligstellen daarvan) en van de deskundige Kockx, gaat het hof ervan uit dat de bloeddruppel (spoor 20) ten tijde van het aantreffen daarvan in ieder geval nog deels vloeibaar was.

Uit verdere zich in het dossier bevindende informatie leidt het hof af dat de tijd die benodigd is voor het volledig drogen van een bloeddruppel in belangrijke mate wordt bepaald door het

oppervlaktemateriaal waarop de druppel is aangetroffen alsmede de relevante omgevingstemperatuur.

Op de zich in het dossier bevindende foto van de betreffende bloeddruppel neemt het hof waar dat het een enkele bloeddruppel van beperkte omvang betreft, die is aangetroffen op een tegelvloer. Voorts is (uit openbare bronnen) gebleken dat de nacht van 3 op 4 juli 1993, evenals de ochtend van 4 juli 1993, redelijk warm was, met een minimumtemperatuur die dag 15,9 °C en een maximumtemperatuur 26,5 °C. De gemiddelde temperatuur die dag bedroeg 21,1 °C. Diverse deuren van en in het restaurant, waaronder de deur tussen de hal en de keuken, stonden bovendien - in ieder geval bij aankomst van de politie - open. Uit de verklaringen van betrokken verbalisanten leidt het hof voorts af dat het slachtoffer op 4 juli 1993 om omstreeks 10.45 uur is aangetroffen door restaurantmedewerkers, en dat de politie voor het eerst om 11.00 uur het restaurant betrad. Uit verklaringen kan voorts worden afgeleid dat de technische recherche die dag niet eerder dan om 12.00 uur met haar werk is begonnen. Hieruit leidt het hof af dat de bloeddruppel op zijn vroegst op dat tijdstip, maar mogelijk zelfs nog later, werd bemonsterd. Gezien de hiervoor genoemde dagtemperaturen en "open deuren" acht het hof het waarschijnlijk dat, op het tijdstip van bemonstering, de omgevingstemperatuur van de bloeddruppel niet lager zal zijn geweest dan 20 °C.

Omdat het voorts een druppel op een tegelvloer betrof, kan uit het hiervoor in voetnoot 200 genoemde onderzoek worden afgeleid dat de droogtijd van een bloeddruppel onder die omstandigheden dan ongeveer 60 minuten bedraagt.

Gezien voormelde droogtijd komt het hof tot de conclusie dat, zelfs als men uitgaat van het vroegst mogelijke bemonsteringstijdstip van 12.00 uur, het onaannemelijk moet worden geacht dat voormelde bloeddruppel een relatie heeft met (het geweld leidende tot) het overlijden van het slachtoffer, welk overlijden volgens het verslag van de lijkschouwer immers naar alle waarschijnlijkheid heeft plaatsgevonden op 4 juli 1993 tussen 04.15 en 08.15 uur.

Derhalve is het hof, nu ook anderszins niet is gebleken van feiten of omstandigheden die een concrete aanwijzing zouden kunnen zijn om de delictgerelateerdheid van de bloeddruppel (en de bloedveeg van dezelfde donor) aan te nemen, van oordeel dat niet aannemelijk is geworden dat genoemde bloeddruppel en bloedveeg een relatie hebben met het onderhavige misdrijf. Daaruit volgt dat het aantreffen van voormelde bloeddruppel en bloedveeg door het hof evenmin als een aanwijzing wordt beschouwd voor de juistheid van de stelling dat een ander of anderen het misdrijf heeft of hebben gepleegd, waarvan de verdachte en de medeverdachten worden verdacht.

Het hof overweegt ten slotte, dat zelfs als ervan uit zou worden gegaan dat de bloeddruppel op het moment van aantreffen al geheel gedroogd was, de delictgerelateerdheid daarvan evenmin evident is. Allereerst omdat in dat geval op basis van hetgeen tijdens de procedure in herziening is gebleken, naar het oordeel van het hof in het geheel geen uitspraken gedaan kunnen worden omtrent de ouderdom van de betreffende bloeddruppel. Ten tweede omdat is gebleken dat men (in 2010) van twee op 3 juli 1993 in het restaurant werkzame keukenmedewerkers het DNA (-profiel) niet heeft kunnen vergelijken met dat in de bloeddruppel. Deze twee personen zijn afkomstig uit Zuidoost-Azië. Uit de processen-verbaal van hun verhoren uit 1993 blijkt niet dat zij zijn bevraagd omtrent een eventueel die avond opgelopen letsel of wondje. Zekerheid dat het bloedspoor niet van één van deze personen afkomstig is, kan derhalve niet worden verkregen. Wel kan de bevinding dat de donor van het DNA uit deze bloedsporen waarschijnlijk een (onbekende) persoon is, die afkomstig is uit

Zuidoost-Azië (waaronder ook China valt) of Oceanië, passen in een scenario waarin de bloeddruppel en de bloedveeg afkomstig zijn van een van deze twee personeelsleden van het restaurant.

Gezien bovenstaande feiten en omstandigheden kan derhalve naar het oordeel van het hof aan het aantreffen van voormelde bloeddruppel en bloedveeg niet die ontlastende waarde worden toegekend, die de verdediging daaraan toekent.”

Het verzoek van de veroordeelden en hun advocaten

Op 3 februari 2022 ([verzoeker 1]) en 7 april 2022 ([verzoeker 2] en [verzoeker 3]) hebben mr. C.J. Knoops-Hamburger en mr. G.G.J. Knoops, beiden advocaat te Amsterdam, bij de procureur-generaal bij de Hoge Raad een verzoek ingediend ex artikel 461 Sv tot het doen verrichten van voorbereidend onderzoek. Aangevoerd wordt dat een drietal omstandigheden aanleiding geeft om een nader onderzoek in te stellen naar de aanwezigheid van een novum of meer nova in de zin van artikel 457 Sv, eerste lid, onder c.

Aanleiding voor het verzoek is een rapport van het NFI van 9 november 2021 gericht aan de advocaat-generaal bij het Ressortspakket vestiging 's-Hertogenbosch mr. W. Korver waarin een aantal nieuwe onderzoekshandelingen wordt aangedragen, waarvan de resultaten volgens het NFI mogelijk aanleiding zouden kunnen zijn voor een nieuwe heropening van de zaak. Hoewel geen uitputtende inventarisatie is uitgevoerd van de op het NFI beschikbare DNA-extracten, bestaan er volgens het NFI in deze zaak onderzoeksmogelijkheden voor (1) vergelijkend mtDNA-onderzoek dat destijds wel mogelijk was maar niet is uitgevoerd en (2) onderzoeksmogelijkheden met nieuwe, gevoeliger technieken die destijds nog niet beschikbaar waren. Aanvullend DNA-onderzoek zou wellicht kunnen leiden tot het verkrijgen van DNA-profielen uit sporen waar dat met technieken van destijds niet is gelukt, het verkrijgen van meer genetische informatie van onbekende personen in DNA-mengprofielen en vaststelling van wie nieuwe en eerder verkregen DNA-profielen afkomstig kunnen zijn.

Verzocht wordt dan ook om de volgende onderzoekshandelingen:

- i. Het NFI op te dragen in onderhavige zaak de navolgende twee onderzoeken uit te zetten:
(1) vergelijkend mtDNA-onderzoek dat destijds wel mogelijk was maar niet is uitgevoerd en
(2) onderzoeksmogelijkheden met nieuwe, gevoeliger technieken die destijds nog niet beschikbaar waren.
- ii. Het NFI op te dragen om aanvullend DNA-onderzoek te doen aan bestaande, en nog te verkrijgen, SVO's, welk onderzoek zou kunnen leiden tot:
 - a) het verkrijgen van DNA-profielen uit sporen waar dat met technieken van destijds niet is gelukt,
 - b) het verkrijgen van meer genetische informatie van onbekende personen in DNA-mengprofielen,
 - c) het via vergelijkend DNA-onderzoek vaststellen van wie nieuwe en eerder verkregen DNA-profielen afkomstig kunnen zijn.
- iii. Het NFI nader onderzoek te laten doen naar de nog ontbrekende SVO's, die genoemd zijn in het rapport, waaronder een T-shirt, een broek en een handdoek.
- iv. Het NFI te verzoeken om een allesomvattende analyse te maken van de uitkomsten van alle forensisch-technische sporen, en met name na te gaan of er verbanden tussen deze sporen bestaan.

v. Het NFI nader onderzoek te laten doen naar de twee betreffende bloedsporen van een onbekende man 2, met de kenmerken AUA014 en AUA015, en met name naar de vraag of dit spoor op grond van de huidige forensisch-technische methodieken en inzichten al dan niet als een daderspoor kan worden aangemerkt.

vi. Het NFI nader te laten rapporteren over de forensisch-technische sporen en de reeds uitgebrachte rapportages in het licht van de nieuwe forensisch-technische methodieken en inzichten, met name omtrent de vraag of deze eerdere rapportages c.q. onderzoeken aanvulling verdienen als het gaat om de daaraan te verbinden conclusies.

Adviesvraag van de Procureur-Generaal

Op de voet van artikel 462 Sv heeft de procureur-generaal bij brief van 7 april 2022 aan de Adviescommissie afgesloten strafzaken (hierna: ACAS) advies gevraagd over de wenselijkheid van een nader onderzoek als bedoeld in artikel 461, eerste lid, Sv. Daarbij ware aandacht te besteden aan de vraag naar het nut en de noodzaak van het onderzoek dat in het verzoekschrift is voorgesteld, als ook aan de vraag of er naar het oordeel van de ACAS andere aanknopingspunten zijn voor nader onderzoek naar het bestaan van gronden voor herziening van de veroordeling.

Het wettelijk kader voor de behandeling van het verzoek

Op grond van artikel 462, eerste lid van het Wetboek van Strafvordering is de ACAS belast met de advisering over de wenselijkheid van een nader onderzoek als bedoeld in artikel 461, eerste lid Sv. Daarbij gaat het om een nader onderzoek naar de aanwezigheid van een grond voor herziening als bedoeld in artikel 457, eerste lid, onder c Sv. Volgens laatstgenoemde bepaling kan de Hoge Raad een veroordeling herzien indien sprake is van een gegeven dat bij het onderzoek op de terechtzitting aan de rechter niet bekend was en dat op zichzelf of in verband met de vroeger geleverde bewijzen met de uitspraak niet bestaanbaar schijnt, zodanig dat het ernstige vermoeden ontstaat dat indien dit gegeven bekend zou zijn geweest, het onderzoek van de zaak zou hebben geleid, hetzij tot een vrijspraak van de gewezen verdachte, hetzij tot een ontslag van alle rechtsvervolging, hetzij tot de niet-ontvankelijkverklaring van het openbaar ministerie, hetzij tot de toepassing van een minder zware strafbepaling.

De ACAS brengt haar advies uit aan de procureur-generaal bij de Hoge Raad (art. 462, lid 1, Sv) of aan de Hoge Raad zelf (art. 469, lid 1, Sv).

In de Nota van Toelichting bij het Besluit adviescommissie afgesloten strafzaken wordt opgemerkt dat onder de vraag naar de wenselijkheid van een nader onderzoek, kan worden begrepen de vraag naar de vraagstelling en inrichting van dat onderzoek (§ 2.1). Ook kan de ACAS adviseren om in het kader van een nader onderzoek de door haar wenselijk geoordeelde onderzoekshandelingen te doen uitvoeren (Nota van Toelichting bij artikel 8 van het Besluit adviescommissie afgesloten strafzaken).

De activiteiten van de ACAS

De ACAS heeft het complete dossier op 30 juni 2022 ontvangen. Vanuit de ACAS werden de leden Ferdinandusse en Franken met de voorbereiding van het advies belast. Daartoe hebben zij onafhankelijk van elkaar de dossierstukken bestudeerd en vervolgens hun bevindingen met elkaar besproken. De (plaatsvervangend) leden Duijst, Heijnsman,

Merckelbach en Vissers hebben op specifieke onderdelen van het dossier ieder vanuit hun eigen deskundigheid aan de voorbereiding van het advies bijgedragen.

Het conceptadvies is op 28 november 2022 tijdens een vergadering van de ACAS (hierna: de Commissie) becommentarieerd en vervolgens in een schriftelijke ronde vastgesteld. Daarbij heeft de voorzitter Cleiren zich verschoond.

De bevindingen van de ACAS

Voor de veroordeling van verzoekers zijn de belastende verklaringen van de drie vrouwelijke veroordeelden doorslaggevend geweest. Ook na herziening heeft het hof Den Haag geoordeeld dat deze verklaringen niet vals zijn gebleken en wel bruikbaar zijn. Verder heeft het hof geconstateerd dat het in de zaak verrichte forensisch-technische onderzoek geen bevindingen heeft opgeleverd die rechtstreeks tot de conclusie zouden kunnen leiden dat verzoekers bij de dood van het slachtoffer betrokken waren. Over verschillende forensisch-technische bevindingen - waaronder die met betrekking tot een aangetroffen bloeddruppel en bloedveeg van een onbekende derde - heeft het hof geconcludeerd dat deze noch in belastende, noch in ontlastende zin kunnen worden geduid. Hierbij heeft het hof geconstateerd dat de omstandigheden waaronder het forensisch-technische onderzoek is verricht niet optimaal waren en dat het onderzoek zelf in meer opzichten beperkt en onvolledig was.

In de cassatiefase heeft de Hoge Raad als volgt geoordeeld over deze conclusies van het hof:

T.a.v. de forensische sporen in relatie tot de afgelegde verklaringen

“5.3. Met zijn hiervoor weergegeven overwegingen en zijn samenvattende oordeel dat weliswaar het in de zaak verrichte forensisch-technische onderzoek geen bevindingen heeft opgeleverd die rechtstreeks tot de conclusie zouden kunnen leiden dat de verdachte(n) bij de dood van het slachtoffer betrokken was dan wel waren, maar dat de bevindingen uit dit onderzoek ook geen feitelijke steun bieden aan de stelling van de verdediging dat door de vrouwelijke verdachten vals is verklaard, heeft het Hof tot uitdrukking gebracht dat de resultaten van het verrichte onderzoek het Hof geen aanleiding hebben gegeven anders te oordelen over het geloof dat het hecht en de bewijskracht die het toekent aan de door de vrouwelijke verdachten afgelegde verklaringen. Dat oordeel is niet onbegrijpelijk. Daarbij neemt de Hoge Raad in aanmerking dat het Hof uitdrukkelijk onder ogen heeft gezien dat de bevindingen uit het forensisch-technische onderzoek in meerdere opzichten geen ondubbelzinnig antwoord geven op vragen over de gebeurtenissen die aan het overlijden van het slachtoffer zijn voorafgegaan en dat die onduidelijkheid voor een deel wordt verklaard door de niet-optimale omstandigheden waaronder destijds onderzoek is verricht, alsmede door de omstandigheid dat dit onderzoek in meerdere opzichten beperkt en onvolledig is geweest.”

T.a.v. de bloeddruppel

“7.3. Met zijn hiervoor weergegeven overwegingen en zijn samenvattende oordeel dat aan het aantreffen van voormelde bloeddruppel op de plaats van het misdrijf niet die ontlastende waarde kan worden toegekend die de verdediging daaraan toekent, heeft het Hof mede tot uitdrukking gebracht dat (i) zowel indien wordt aangenomen dat de bloeddruppel nog niet was opgedroogd als indien wordt aangenomen dat de bloeddruppel al wel was opgedroogd, niet is komen vast te staan dat de aangetroffen bloeddruppel

delictgerelateerd is, en (ii) mede daarom evenmin is komen vast te staan dat het aantreffen van die bloeddruppel aan de juistheid van de door de vrouwelijke verdachten afgelegde verklaringen in de weg staat. Op grond van dit een en ander heeft het Hof geoordeeld dat de ook na het verrichte nadere onderzoek nog niet opgehelderde herkomst van deze bloeddruppel geen aanleiding vormt anders te oordelen over het geloof dat het hecht en de bewijskracht die het toekent aan die verklaringen. Dat oordeel is – wat er ook zij van de overwegingen van het Hof met betrekking tot de droogtijd van de druppel – niet onbegrijpelijk.”

De thans door de Commissie te beantwoorden vraag is of nader forensisch onderzoek kan leiden tot een wezenlijk nieuw gegeven - niet alleen ten opzichte van het onderzoek dat is verricht voorafgaand aan de eerste veroordeling van verzoekers, maar ook ten opzichte van het uitgebreide aanvullende onderzoek dat daarna is verricht en in 2012 heeft geleid tot herziening - en daarmee tot een andere waardering van de belastende verklaringen.

Anders dan verzoekers stellen, kan de kritische conclusie van Hartevelde uit 2017 geen doorslaggevende grond vormen voor toewijzing van het gevraagde onderzoek. In die conclusie verschilt de advocaat-generaal nadrukkelijk van opvatting met het hof over de beoordeling van alle *destijds bekende* feiten en omstandigheden, terwijl in de advisering door de ACAS nu juist de vraag naar (onderzoek naar) een *nieuw*, de veroordelend rechter onbekend gegeven centraal staat.

Wel is de conclusie van de advocaat-generaal voor de Commissie een relevant gegeven bij de beantwoording van de vraag of nader onderzoek wenselijk is. De Commissie constateert dat zowel voor als na het (opnieuw) veroordelend arrest uit 2015 door twee advocaten-generaal bij de Hoge Raad (sterke) twijfels zijn geuit over de houdbaarheid van de bewijsconstructie in deze zaak.¹² Opmerking verdient voorts dat het Openbaar Ministerie in zijn requisitoir uit 2015 vrijspraak heeft gevorderd voor de tenlastgelegde diefstal van het geld uit de gokkast en dat het heeft gesteld dat deze diefstal mogelijk in dezelfde nacht maar door andere daders heeft plaatsgevonden. Het hof is aan dit onderdeel van de vordering zonder nadere toelichting voorbijgegaan en heeft ook voor de diefstal veroordeeld.

Of nader forensisch onderzoek door het NFI (en/of andere deskundigen) thans een novum kan opleveren is een open vraag. Hoewel de Commissie op dit moment geen concrete aanwijzing voor het bestaan van een (specifiek aan te duiden) novum ziet, meent zij dat nader forensisch onderzoek gezien de uitzonderlijke aard van deze strafzaak wenselijk is indien daartoe zinvolle mogelijkheden bestaan. Die uitzonderlijke aard wordt met name gekenmerkt door de afwezigheid van belastend forensisch bewijs na een onvolkomen forensisch-technisch onderzoek en de aanwezigheid van bloedsporen op de plaats delict die destijds door de politie als (mogelijke) dadersporen zijn beschouwd maar niet van de veroordeelden afkomstig kunnen zijn.

¹² ECLI:NL:PHR:2017:387 en ECLI:NL:PHR:2012:BW7190. Ook heeft de Commissie kennis genomen van E. Deug en L. Stevens, De veroordeling van 'De zes van Breda' gehandhaafd: waar is de twijfel gebleven?, NJB 43 (2015) en E. Havinga e.a., (onder begeleiding van P.J. van Koppen en H. Nelen), De dood in het Chinese restaurant, Een moord met vele verhalen, uit de reeks "Gerede Twijfel", Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008.

De Commissie constateert dat het dossier een opmerkelijk groot aantal verklaringen en documenten bevat die er op wijzen dat veroordeelden in deze zaak op verschillende momenten tegenover verschillende personen uit hun omgeving (mondelijke en schriftelijke) uitlatingen hebben gedaan over hun betrokkenheid bij de dood van het slachtoffer, dan wel uitlatingen die door hun omgeving als zodanig zijn geïnterpreteerd.¹³ Deze omstandigheid kan de vraag oproepen of (opnieuw) nader onderzoek zonder concrete aanwijzing voor een specifiek novum thans wenselijk is. De Commissie meent dat dit wel het geval is, gelet op de aard van de zaak zoals hierboven geduid.

Nader forensisch onderzoek is alleen zinvol als de uitkomst ervan redelijkerwijs kan leiden tot een novum. Het arrest van het hof geeft reden te denken dat dit – *in zijn algemeenheid* beschouwd - wel mogelijk is. Blijkens het arrest is de veroordeling van verzoekers mede gestoeld op de conclusies van het hof dat:

- het forensisch onderzoek niet optimaal is geweest (r.o. 4.4.1);
- er in het onderzochte sporenmateriaal van de kleding geen aanwijzingen zijn te vinden voor de aanwezigheid van celmateriaal van de zes in deze zaak betrokken verdachten of voor de aanwezigheid van een DNA-profiel van een of meer onbekende personen (r.o. 4.4.1);
- het als gegeven moet worden beschouwd dat de dader of daders kennelijk grof geweld hebben kunnen uitoefenen op het slachtoffer, zonder dat zij daarbij voor de politie vindbare (dactyloscopische, DNA- of haar-) sporen hebben achtergelaten (r.o. 4.4.1) en
- niet is gebleken van feiten of omstandigheden die een concrete aanwijzing zouden kunnen zijn om de delictgerelateerdheid van de bloeddruppel (en de bloedveeg van dezelfde donor) aan te nemen (r.o. 4.4.2).

Het NFI bericht thans in deze zaak onderzoeksmogelijkheden te zien voor (1) vergelijkend mtDNA-onderzoek dat destijds wel mogelijk was maar niet is uitgevoerd en (2) onderzoeksmogelijkheden met nieuwe, gevoeliger technieken die destijds nog niet beschikbaar waren. Aanvullend DNA-onderzoek zou volgens het NFI mogelijk kunnen leiden tot het verkrijgen van DNA-profielen uit sporen waar dat met technieken van destijds niet is gelukt, het verkrijgen van meer genetische informatie van onbekende personen in DNA-mengprofielen en vaststelling van wie nieuwe en eerder verkregen DNA-profielen afkomstig kunnen zijn via vergelijkend DNA-onderzoek.

De Commissie meent dat dergelijk nader onderzoek - waaronder bijvoorbeeld vergelijking van het DNA-profiel van de aangetroffen bloedsporen van een onbekende derde met de DNA-profielen van op het slachtoffer aangetroffen haren van onbekenden - zou kunnen leiden tot nieuwe gegevens die in voldoende mate afwijken van de genoemde conclusies van het hof om als novum te kunnen gelden.

Om *in concreto* te bepalen welk nader forensisch onderzoek zinvol is, zal in samenspraak met deskundigen een analyse gemaakt moeten worden van de vragen (a) hoe de verschillende onderzoeksmogelijkheden zich verhouden tot het eerder verrichte forensisch onderzoek, inclusief dat van de CEAS, en (b) hoe de mogelijke uitkomsten zich verhouden tot de bewijsconstructie en conclusies van het hof. De Commissie heeft zich afgevraagd of het

¹³ Een opsomming daarvan met vindplaatsen wordt gegeven in het requisitoir uit 2015.

op haar weg ligt om met inschakeling van externe deskundigheid over te gaan tot die analyse, maar zij heeft besloten daar van af te zien. Verwacht moet worden dat deze analyse, die technisch en gedetailleerd zal zijn en deskundigheid vraagt die binnen de Commissie niet aanwezig is, een aanzienlijke tijd zal vergen. Indien - hetgeen waarschijnlijk is - de uitkomst van deze analyse is dat inderdaad verschillende mogelijkheden bestaan voor zinnol nader onderzoek, verwacht de Commissie dat de advocaat-generaal die dat onderzoek zal laten uitvoeren zelf eveneens zal overgaan tot een soortgelijke analyse met inschakeling van deskundigen. De Commissie verwacht daarom dat een meer gedetailleerd advies zal leiden tot (mogelijk aanzienlijke) vertraging en een duplicatie van werkzaamheden die beide onwenselijk zijn. Om deze reden volstaat de Commissie thans met het advies dat nader DNA-onderzoek zoals beschreven door het NFI – met name onder (i) - in beginsel wenselijk is in deze zaak en dat het aanbeveling verdient met inschakeling van deskundigen te onderzoeken welke specifieke mogelijkheden daarvoor zinnol zijn in het licht van het eerder verrichte forensisch onderzoek alsmede de bewijsconstructie en conclusies van het hof.¹⁴

Tijdspanne van overlijden

Een bredere beschouwing van het dossier leidt de Commissie tot de volgende aanvullende opmerkingen. Zoals blijkt uit bewijsmiddel 3, heeft de lijkschouwer op 4 juli 1993 om 12.15 uur aan de hand van de ‘met de hand voelbare daling van de lichaamstemperatuur’ en ‘beginnende lijkstijfheid aan de armen’ ingeschat dat het tijdstip van overlijden is gelegen ‘korter dan 8 uur te voren en langer dan 4 uur te voren’. In een schrijven uit 2015 heeft de forensisch patholoog dr. F. van de Goot geconcludeerd dat ‘op grond van dergelijke zeer beperkte informatie geen enkele uitspraak te doen is over de post mortale periode. Iedere poging kan alleen maar leiden tot valse zekerheid, zelfs als deze zekerheid met terughoudendheid wordt betracht’.¹⁵ Het hof heeft desalniettemin de bevindingen van de lijkschouwer voor het bewijs gebezigd en geoordeeld dat het slachtoffer naar alle waarschijnlijkheid om het leven is gebracht op 4 juli 1993 tussen 04.15 uur en 08.15 uur.¹⁶ Het hof heeft dat waarschijnlijkheidsoordeel over de tijdspanne van overlijden expliciet betrokken in de beoordeling van de bloedsporen van een onbekende derde¹⁷, en heeft bij de beoordeling van de verklaringen van de zogenoemde ‘bushokjesgetuigen’ geconcludeerd dat het ten laste gelegde feit na 4.00 uur is begaan.¹⁸

De Commissie meent dat naar huidig inzicht de tijdsinschatting van de lijkschouwer aanmerkelijk terughoudender moet worden beoordeeld dan het hof heeft gedaan. Het *Handboek forensische geneeskunde* (2021) en het boek van B. Madea, getiteld *Estimation of the time since death* (2015), beschrijven als de beste methode voor het benaderen van het tijdstip van overlijden de zogeheten gecombineerde methode. Bij de gecombineerde methode worden de lichaamstemperatuur (rectaal gemeten), omgevingstemperatuur, lijkvlekken, lijkstijfheid en mechanische stimulatie van de armspier (biceps) gebruikt. Het meten van het gewicht van de overledene is een voorwaarde om de gegevens van de

¹⁴ Daarbij merkt de Commissie op dat het uit oogpunt van zorgvuldigheid in de rede ligt om het College van Procureurs-Generaal te vragen of alle mogelijke naspeuringen zijn verricht naar de SVO's die blijkens een mededeling aan het NFI in 2021 thans niet meer voorhanden zijn.

¹⁵ Schrijven van F. van de Goot van 23 mei 2015.

¹⁶ R.o. 4.4.2.

¹⁷ R.o. 4.4.2.

¹⁸ R.o. 4.3.2.

temperatuurmeting te kunnen interpreteren. Voor het gebruik van de gecombineerde methode is nodig dat bij de vinding van de overledene de omgevingstemperatuur en de lichaamstemperatuur zo snel mogelijk worden gemeten. De lijkvlekken moeten worden beoordeeld op wegdrukbaarheid. De lijkstijfheid moet worden ingeschat op beginnend, volledig of wegtrekkend. De mechanische stimulatie moet vlot na vinding worden uitgevoerd. Dat alles heeft in dit geval niet plaatsgevonden.

Bovendien kunnen temperatuurdaling van het lichaam en het optreden van lijkstijfheid worden beïnvloed door factoren als de leeftijd van het slachtoffer, kleding, en omstandigheden rondom het intreden van de dood. Uit het dossier blijkt dat er vermoedelijk sprake is geweest van het openen van deuren van het restaurant na de ontdekking van het lichaam. Zoals het hof in het arrest benoemt, stonden diverse deuren van en in het restaurant open bij aankomst van de politie.¹⁹ Personeelsleden die 's ochtends aankwamen en het slachtoffer ontdekten, hebben verklaard dat de toegangsdeur waardoor zij het restaurant betraden toen onafgesloten, maar dicht was.²⁰ De omstandigheden zijn dus veranderd.

Om verschillende redenen is een betrouwbare inschatting van het tijdstip van overlijden niet mogelijk op grond van de werkwijze die destijds door de lijkschouwer is gehanteerd, zoals Van de Goot al heeft geconcludeerd. Ook volgens de Commissie komt aan de inschatting van de lijkschouwer naar huidig inzicht niet of nauwelijks betekenis toe.

Of nader deskundig onderzoek naar de tijdsperiode van overlijden een (zelfstandig) novum kan opleveren is de vraag. In de eerste plaats omdat het hof al bekend was met het schrijven van Van de Goot.²¹ In de tweede plaats omdat het wegvallen van de tijdsinschatting van de lijkschouwer de bewijsconstructie als geheel vermoedelijk niet zal aantasten. Bij de beoordeling van zowel de 'bushokjesgetuigen' als de bloedsporen van een onbekende derde heeft het hof zijn waarschijnlijkheidsoordeel over de tijdsperiode van overlijden weliswaar betrokken en benoemd, maar voor de conclusies van het hof op beide punten vormde dit waarschijnlijkheidsoordeel niet de enige grond. Het valt niet te verwachten dat een nieuwe deskundige op basis van de beperkte gegevens uit het dossier tot een bruikbare conclusie kan komen over de tijdsperiode van overlijden of de datering van het geconstateerde letsel. De Commissie constateert dat in het CEAS onderzoek blijkaar al in enige mate is verkend of meer duidelijkheid kan worden verkregen over de tijdlijn in deze zaak: in dat onderzoek heeft een forensisch arts van het NFI aangegeven dat een datering van het ontstaan van fotografisch vastgelegde blauwe plekken bij het slachtoffer slechts zeer beperkt mogelijk is en niet als bijzonder betrouwbaar is te kwalificeren.²²

Een nader deskundigenonderzoek naar de tijdsperiode van overlijden zal naar verwachting alleen als conclusie kunnen opleveren dat de tijdsinschatting van de lijkschouwer onbruikbaar is en terzijde gesteld moet worden. Daarbij plaatst de Commissie nog wel de volgende kanttekening. Het hof heeft in 2015 op verzoek van de verdediging Van de Goot als deskundige laten benoemen 'teneinde de observaties en conclusies met betrekking tot rigor mortis (de met betrekking tot de eventuele relatie tot de in dat kader gedane observaties en

¹⁹ R.o. 4.4.2.

²⁰ Zie politiedossier, pp. 000183 en 000225.

²¹ Zie ook ECLI:NL:PHR:2012:BW7190, onder. 3.1.

²² Forensisch Dossier CEAS, p. 19.

het vermoedelijke tijdstip van overlijden daaronder begrepen) uit het [Bayesiaanse] rapport van Alkemade te onderzoeken en te beoordelen'.²³ In lijn met die opdracht heeft Van de Goot blijkens zijn schrijven wel de beschikking gekregen over het genoemde Bayesiaanse rapport, maar niet over het schouwrapport, het sectierapport, en het beschikbare fotomateriaal van het slachtoffer. Het schrijven van Van de Goot vormt dus een indicatie van de beperkingen van de schatting van de schouwarts, maar bij gebrek aan kennis van de primaire bronnen niet meer dan dat.

Hoewel het maar de vraag is of conclusies van een nieuwe deskundige over de inschatting van het tijdstip van overlijden een novum kunnen opleveren in het licht van de bewijsvoering als geheel en hetgeen bij het hof al bekend was ten tijde van de veroordeling, kan nieuw deskundigenonderzoek op dit punt volgens de Commissie aangewezen zijn als de uitkomsten van het geadviseerde DNA-onderzoek daartoe aanleiding geven. Nader deskundig onderzoek naar de tijdsperiode van overlijden kan mogelijk voor de duiding van resultaten van dat DNA-onderzoek van belang zijn, bijvoorbeeld als daaruit meer sporen zouden blijken met hetzelfde donorprofiel als dat van de besproken bloedsporen.

Conclusie

De Commissie concludeert dat nader forensisch onderzoek zoals genoemd in het schrijven van het NFI van 9 september 2021 in beginsel wenselijk is en adviseert daartoe met inschakeling van een of meer (DNA-)deskundige(n) de mogelijkheden te verkennen. Welk concreet nader forensisch onderzoek zinvol is, hangt af van de vragen hoe de verschillende onderzoeksmogelijkheden zich verhouden tot het eerder verrichte forensisch onderzoek, inclusief dat van de CEAS, en hoe de mogelijke uitkomsten zich verhouden tot de bewijsconstructie en conclusies van het hof.

Indien de uitkomsten van nader forensisch onderzoek daartoe aanleiding geven, adviseert de Commissie alle relevante stukken over het aantreffen en schouwen van het slachtoffer in handen te stellen van een medisch-forensische deskundige voor nader onderzoek naar de tijdsperiode van overlijden en de vraag of de inschatting daarvan destijds door de schouwarts naar huidig wetenschappelijk inzicht bruikbaar is of niet.

Den Haag, 16 januari 2023

H. Merckelbach,
Plaatsvervangend voorzitter Adviescommissie afgesloten strafzaken

²³ Proces-verbaal van de terechtzitting van 31 maart 2015, p. 45.